

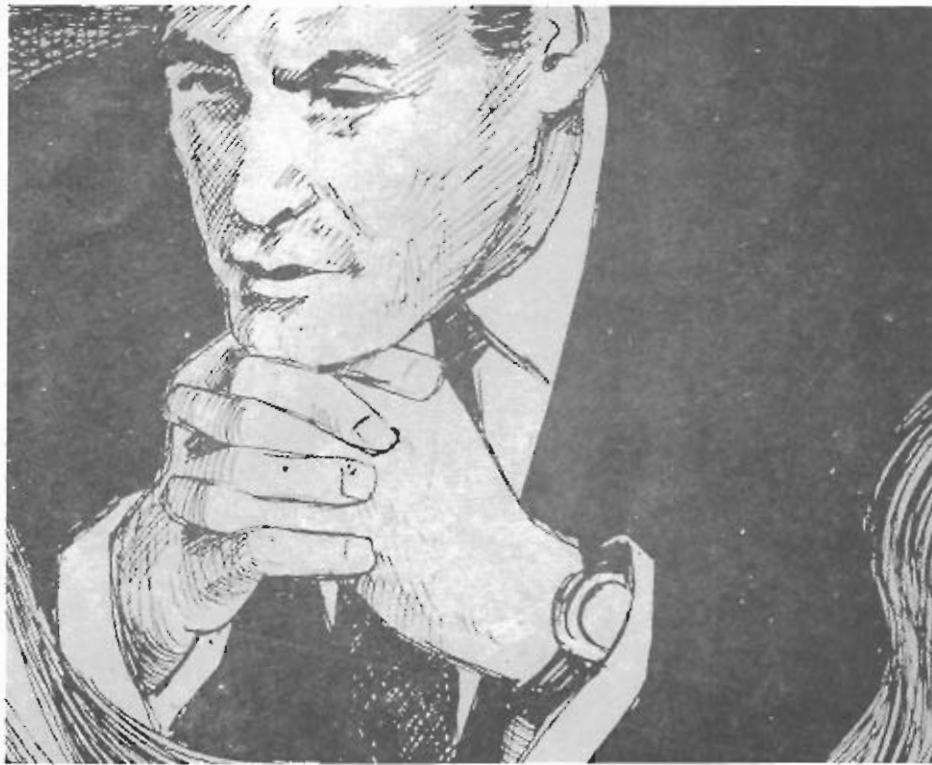
سایکلولوژیا زیره کی

ROSHINBIRI NIWE No. 88 AUGHUT 1981

ناصح فاتح

وہ رئے گیرا وہ

زیره کی شو توانا سدره کاندیانه و هد
 توانی هدست کردن به پدیوه ندی بتوان
 کات و شوین ده گریته و هزو ها توانی
 به سی هینانی شو فرماندهش ده گریته و هدوه
 لگل زماره و بلایلک دا خسته مسنه ده
 کرداری دا هلسو کهوت ده کدن
 زیره کی پدیوه ندی به توانی بیه کردن ده
 درست کردن پدیوه ندی و بدکارهینانی شو
 شستانه و هدید که هدستیان بیه ده کریت
 هزو ها زیره کی بدمیوه کی کرداری
 زووت بزیجه ده لواندی تاپکردن ده کانی
 بیزیست Intelligence Tests
 توانیه مروزه بیه خوکو بخاندن لگل
 زیره کاندی دهی هلسوس و کهونی
 شنونیین بایه شنیکی زان او و هده شنیده سینه ده
 و لدم کانه دا کاریکی زرده کانه مان کردوه
 که کانی جزده گو بخاندینگ بیه زووداوه
 تازه کان ده که بن شویش بیدشداره
 بدهمانایه کی تر بتمه هلسوس کهونی خومن
 لگل ده ده بزدا ده گو بخنیین
 تاپکردن ده کانی زیره کی شمروه زیانه باید

به نیسبت مرؤفوه نهتوانین بلین زیره کی له هه لسوکه وقی دا ده ده که وی برامبهر خو گونجاندنو و تا راده یه ک دهست به سه راگرنی ده روبه ر خه لک زیره ک یا نازیره کن له زور لاینه وه. هه ندیک میشکیکی باشیان هه یه به لام کم که لک له توانای ئه قلی یان ورده گرن بؤیه میشکیان نارینکه.

هه ندیک کمس له بکارهینانی بیردا زیره کن به لام له مامه لی خه لک دا زیره ک نین. ثوهش هه یه که هه ندی کمس له لاینه نکدا زور زیره کن به لام له لاینه کی تردا وانی ئه شی یاسا بشکین خوی خراب بکرن یان نهتوانن خویان پو داهاتوو ناماده بکهن. گه شه کردنی ته اوی زیره کی هر له منالی یه وه دهست پنده کات.

پیش ئوهی منال فیری قسه بیت، هه لسوکه وقی زیره کانه کی تا راده یه کی زور له هی گیانه ور ده چی. تا ئو کانه کی که میک ده سه لات به سه زمان دا په باده کات، منال که می بیرکردن وه په نیشان ده دات، به شیوه یه کی

هه یه هیشنا نای زانی؟ زه حمه ته بتوانی گیانه ور ویستان An;mal Lovers به وه ئیقانع بکهین که دروست کردنی هیلانه له مدل داو، هه لسوکه وقی شاردن وه له سه گه داو دروست کردنی به داو له لاینه سه گی ده ریاوه، وه شاردن وه کوکردن وه خوارده مهی له لاینه سه گه وه، نیشانه زیره کی نه بن - له گه ل نهود شدا ئه گیانه ور انی دوور له گیانه ور انی تری ها وجوریان بمخیو ده کرین، وه بی ناسینه وه یه کی ٹاشکرای پیوستی داهاتوو، ئه هه لسوکه ور انی هر نیشان ده دهن. نه گه ر بو پیوانه زیره کی هه لسوکه وقی حمل کردنی درواری دابینی - ئه هه لسوکه وه تیگه یشتنی هه لویست و داهینانی حمل و نه نخام دانی کارنی کی گونجاوی تیدایه - ئوا ده تواني نهود ده رئنخام بکهین که زوریه ی گیانه ور ان زیره کن. هروهها نه تواني بلین فلاں گیانه ور زیره کرته له گیانه ور نیکی تری ها وجوری کاتی یه که یه که تی بیتی یان ده کهین.

هه زانیاری یانه ده دهن که له لاینه منالانی تهمه نی قوتا خانه وه به دهست هیزاون. پیاوی پیشه ئیسته زیاتر بایه خ به پرسیلیسی گه شه کردنی زیره کی ده دهن. منالیک ره نگه ئه توana ئه قلی یه هه بی تواني ولامی پرسیاری تاقیکردن وه باوه کان بداته وه کچی خویی به شیوه یه ک ده بینی ناتوانی ولام بداته وه. یه کنکی تر لهوانه یه زور باش بیت له ولام دانه وه داو بؤیه ش زیره ک ده رکه وی ماسولکه ش ئه شی وا له منالیک بکات نه زان ده رکه وی گه رچی توانيه کی ئه قلی زور چا کی هه بی.

بؤیه وهی چاکتر مسله هی پنase و پیاوی زیره کی رون بکهین وه با به کورتی له گیانه ور بروانین. ئاخو شه مپانزی بؤ نمزوونه، ئه توana ئه قلی یه هه بی تواني قسنه بکات ئه گم میکانیزمی ده نگی وه ک مروق هه بواهی؟ یان porpise که له وه ده چی تا راده یه ک به ئاسانی په یوه ندی زمانی به خه لکه وه بکات تواني وای

توانی ثقیلی ثهتوانزی دیار بکری . بهلام پیویسته ثمهو بزانزیت که IQ تهنا یهکنکه لهو هوکاره گرنگانهی له ممهلههدا بهشداری دهکن . له منالی گهورهدا چویتی پالندرو Motivation عاتیقه Emotion هرروهگه چویتی لیکدانوهی ثیدراکی Perceptual Interpretation زور گرنگن .

تمو هوکارانهی کار له زیرهکی دهکن : مروف میشک و زیرهکی یهکهی بهیهکمهه بهستاون ، بهلام پیووندی نیوانیان وله کهسانی ثاسایی لایان وايه یا زانایان بههیوان ، تمهونده ساکار نیه . ثهزانین که زیرهکی نه بهستراوه به قهباره و کیشی میشکمهه ، هرروههاش هیچ سیفهتیکی فسیلوجی پیووندی دار به زیرهکی یمدهش تا تیستا نه دوزراوه تمهو . هرچوئیک بیت بهلکهی ثمهو همیه که کیمیای میشک نهی له گهشهی زیرهکی . گرنگک بیت نه . شارهزاپی رولیکی گرنگک له زیرهکی دا همیه . بو نمونه ثهزانین که تیک چوونی بهشیکی زور له پلی پیشنهوهی میشک Frontal Lobe of Brain ساودا ثهینه هوی وونبوونی همیشنهی زیرهکی . بهلام هممان برین له زیانی لمهو دوادا نهشی کار له زیرهکی نهکات .

زگاک : Heredity

له سالی ۱۸۶۹ دا گالتون Galton پیووندی یهکی راستهوانهی له نیوان خزمانی خوین و

Relatives - Iodd و دهركههونوی Eminence دا همستپی کرد . بهلام بعراهمبر ظم دوزینهوهی دوو رهخته هاته پیشنهوه : یهکه میان هوکاره Invitonmental دهورو بهری یهکان Faitors دهستیان بهسمردا نهگیرابوو ، دووهه میش تمهو یه خاکو دهركههونوی له

تاقیکردنوهی سمهرهتای له سمر همندی لیهاتوونی Skills وهگ لیخورینی ئهسپ و یاری کردن کرد . تهناهت ههولی دا وه ثمهو کهسانه ههل بیزیت که ثهتوانیت نووسینیان پی بوتیرتهو . بهلام له الی ۱۸۹۴ دا ده دون زانی فرهنهنسایی له لفرید باینیت Alfred Binet ممهلهی پیوونی توانای فیربوونی تزیکتر خستهوه . له مانهوه له چهمکی کرداری ترهوه چهمکی رادهی زیرهکی Intelligence Quotient هاته ناوهوه . بهکارهیتیانی ئمهه له لایهکمهه بوهه هوی چاره کردنی زور دژواری کهسی و پهروهدهنی ، له لایهکی تریشهوه بهجوریگه زه رکهش کراوه له ثیمپریالیزمی عهقیدا بهکارده هیزیت .

رادهی زیرهکی به IQ ناسراوه و تا رادهیگ لای هممو قوتایی یهکی نوی رپونه - بریقی به له ریزهی تمهنی ثهقیلی Mental AGE بو تمهنی زهمانی

IQ K MAE G iww

له پیتاسه که ده رده کهوی که تیکراپی تمهنی ثهقیلی منال یهکسانه تمهنی زهمانی یهکهی کمراه IQ لمهدا . نهگر منالیکی دوازده سالان تمهنی ثهقیلی ده بیت ثمهوا رادهی زیرهکی یهکه نه کاته

$$\frac{۱۱}{۱۲} \times ۱۰۰ = ۸۳ .$$

نهگر منالیکی سمهروو ثاسایی دوازده سالان تمهنی ثهقیلی چوارده بیت ثمهوا رادهی زیرهکی یهکه نه کاته ۱۱۷ . ده رون زان وای به باش ده زان منال ماهه ماوه چهند سال جاریک تاقیکرتهوه . بو نمونه له تمهنی ۲۰۰۰ پیش زاین همیه ، له سالانی ۲۰۰۰ پیش زاین دهستی پی کردووه ، واته همقده سده پیش کونغوشیوس . له ۱۱۱۵ پ زچان دیناستی Chan Dynasty هندی

سمهرتایی ههلویست ههل ده سنه نگینی ، Conceptualizes Situations بهپیی ههول - ههله error - (الحاولة والخطأ) ههله سکه ده کات . دوای ثمهوی شارهزاپی زمان گهشه ده کات Cause and effect (ههـ - نجاعـ) پهیوه ندی سمر ههل ده دات و ههله نگاندن C; nceptualization برده وام دهی . نهگر منال کوسپی بیته ری وله نه بونی شارهزاپی خویندهوه یا ناته اوی قسه کردن ، نهشی منال ، نهگرچی له راستیدا بریکی باش توانای همی ، زیرهگه ده زنه کهوی . له تاف پیشگه یشن دا As adult سیفهتی جیا کمراه وی پله یهکی بعزمی زیرهکی ، واته بهکارهیتی ته جرید abstraction ، سمر ههل ده دات .

به کورتی زیرهکی بریقی به له وانهی تاقیکردنوه کافی زیرهکی دهیان یویت ، توانای حمل کردنی پرسیار ، توانای تیگه یشن وه توانای بیکردنوه کافی زیرهکی کوی هممو شارهزاپی یهکانی فیربوونی All the learning experiences تاکه (فرد) . نهشی بهشیوه یهکی گشتنی بلین بریقی به له توانای بدهدست هیتیانی زانیاری تازه ، توانای سووده رگرن له شارهزاپی وه توانای خوگونجاندن نهگرل ههلویستی تازه دا .

تاقیکردنوهی زیرهکی ثمهو هوکارله کارله مزیرهکی نه کاتن

ده رون زان بایهخ به گهشه کردن توانا کافی تاگ ده دات Individual Abilities تاقیکردنوه میژو یهکی دریزی همیه ، له سالانی ۲۰۰۰ پیش زاین دهستی پی کردووه ، واته همقده سده پیش کونغوشیوس . له ۱۱۱۵ پ زچان دیناستی Chan Dynasty هندی

به سه مر پرسیاری (مشواری) زیره کانه دا
Intellectual Problems ، له گهمل
به درده و انبوون له کافی رو و به رو و بونه ووه
ثدرکی قورس دا ، راده دی زیره کی
زیاده ده کن . تمهه لی (نه توانین به کاره هیتافی
توانای ئعقلی) وا دیاره په یوه ندی به که می
راده دی زیره کی یوه هه یه . ئه و باو گچ و
دایکه دی هلمومه رجینکی گونجاد بو
شاره زابی تازه ده رخسین ، ئه وانه خه لاتی
بدره هم هیتافی زیره کانه ئه که دن و گرنگی په
ئده دن ، هافی منال دده دن خویان
دزداری يه کافی خویان حمل بدکن ، وه
ئه وانه شیواز یتگ بو بدره هم هیتافی
زیره کانه بو مناله کانیان داده نین . ئشی به
ئاشکرایی پله به پله زیاد بیو فی راده دی
زیره کی مناله که يان بیین . پیچه وانه دی
ئده مهش راسته ، بو منالیک له
هه لومه رجینکی پیچه وانه دی توانا
زیره کی يه کافی دا به خویو کریت . گه رچی
ده روون زانان به له گهی راسته و خویان نه بو
ده رخستنی ئوهی که مروف نه توانستنی
به نهسته راده دی زیره کی خوی
بهرز بکاته وه ، هه ندی قوتاپی کولیچ
نه توانن سال به سان راده دی زیره کی يان
چاگ بکهن .

The Mentally Retarded

زور زاراوه دانراوه بُوه سف کردنی نهاد
که مسانه‌ی IQ یان له خوار حه فتاوه‌یه .
دابهش کردنی تازه بریقی‌یه له دوا که وتنی
نه قلی زور کدم Mild . کم Moderate .
زور Severe وه تیجگار زور یان نهواه یان
قوول Profound . نهوده‌مان له بیری که نه و
شنانه‌ی تاپیکردنوه‌ی زیره کی ده بیان پیوی
نشانه‌یه که هه میشه‌نی دابهش کردنه که

دوروبر : ۵۵
نه گذر درانه ها و تا به جیا
به خوبی کرین ، IQ یا نهشی برا دهی ۲۰
حال جیاواز بیست . نه مه ده ری ده خات که
هه رچه نده به هر زنگا که و دوو که مس نهشی
وهه که یدک دهست پی بکه ن لهوانه یه به هوی
ده روبه ری جیاواز وه جیاواز ده رچن . له
رسونه یه کی کار یگه مری ده روبه ردا
منا لیک که نه دویه ری دوا که و توو بوو
Retarded و له ده روبه ری یکی هه ژارو
خراب دا مانو ه راده ه زیره کی زیاتر که م
بیووه . له لایه کی تره وه نمونه زوره که
راهینانی تایه تی که ده روبه ری یکی باش
ده ره خستی راده ه زیره کیش ورده ورده
زیاد ده کات . هندی منال له پروگرامی
Head Start دا که زیره کی یان به راهینانی
تایه تی گه شهی کرد بیوو کاتی گه رینه نده بو
زروف نه سایان دوا که و تون . به لام
نمونه یه کی سه رنج را کیش نه و مناله
هدتیوه یه که به ناز بیره گ دانرا بیوو که چی که
گه دوره بیو زور توانای زیره کانه تی ای
وه شایده وه . میزروی نه مناله به در یه ای
چه نده ها سان تی بینی کرا . نه نجامی
تایکردنده کافی منالی نیشانه هی
دوا که و تنوی یه کی که م بیوون . به لام له
هدلومه رجی گو خاودا . نه و خرابو ویه
ده روبه ری یکی چانه وه و تا راده یه که
گویی درابو ویه . نه مه که گه دوره بیوو
خواهه نه پلده کی پیشکه و تنوو .

هـوكـارـهـ کـافـیـ تـرـیـ گـهـشـهـیـ نـهـقـلـیـ
هـانـدانـ Motivation نـهـشـیـ پـهـیـوـهـ نـدـیـ
بـهـ زـیـاـدـبـوـونـ رـادـهـیـ زـیـرـهـ کـیـ یـهـوـهـ هـهـیـتـ
لـهـ کـهـ سـانـهـ دـاـکـهـ زـیـاـتـرـ نـارـهـ زـوـوـیـ مـنـافـسـهـوـ
بـهـ لـامـارـوـ سـهـرـبـهـ خـوـنـیـ یـانـ هـمـیـهـ .ـ کـارـیـ
سـهـنـخـتـهـ لـاـذـنـوـوـیـ .ـ بـهـتـهـ هـاـلـکـوـنـ

ههمهو روویه کمهوه په یوه ندی به زیره کی یوهه هه یه چونکه بیکومان هر دووکیان یه کشت نین. له سالی ۱۸۷۷ دا دوگل Dugdale (۷۵۰) ئندامی خیزانی (جه کل) ی بُ مادهه حمهوت نهوه دراسه کرد و بُوی دهر کمهوت ناتهواوی لعم خیزانه تیکه لاوهدا شتیکی باوه. ثوههی به تهواوی زانزاوه حالي خیزانی (کالیکاگ) که له سالی ۱۹۲۱ دا لی کولرایوهه بربیتی بُو له دوو هیلی نهوه کانی سر باز نیگ Two Lines of Descendants کالیکاگ. له سرهه تاوه کالیکاگ کچیتکی عه قل سووی هینا وه نهوه کانیان زور حائلتی ناتهواوی ئه قلی یان تیدا بُو. پاشان ژنیکی ئاسابی هینا، له نهوه کانی دا ناتهواوی لعم چهند نهوه یهدا که لی کولرایوهه، بهدی نهکرا.

له لیکوئینهوهی ثالتوزتری دوانهی هاویهگ Identical Twins دا بهلگهی زیاتری کاریگهمری زنگاگ له زیره کی دا بهی دابوو. بو نسونه لیکوئینهوهی نهندامانی همان خیزان لیگ نزیکی را دهی زیره کی نیشان داوه. به را دهی ۰.۹۱٪ بو یه کم ثاموز او ۰.۲۹٪ بو دوانهی هاویهگ. له لیکوئینهوهی نه دوانه هاوتایه دا که دوور له یه ک به خیوکراون دهرکه و توه که لیگ چوونی زیره کی ثو دوانه هاوتایهی به جیا به خیوکراون که متره له وهی بدیه کمهو بژن. لیگ چوونی

باوان-مندال له باوانی خوینی دا
lood Parents زیاتره وهک له باوانی
بهخیوکهر Foster Parents ، ثیتر مناللهکه
لای باوانی خوینی بهخیو کرابیت یان نا -
پیاو له هه مومو نهمانه وه نهتوانی ده درده نجامی
نهوه بکات که زنگاهک هیزیلک نه دات به
مندال که لوانه یه یا لهوانه نیه ده روبه
گهشه هی پی بکات .

را یه یان سرپریوه ته وه که ده لی بمه ره وه ر
مروقیکی ته نیای خراب گونجاوه و بُوژانی
کومه لایه تی نای. تا را ده یه که زور،
که سانی زور زیره کو بمه ره وه ر خوگونجین و
سهرکه و تون.

ل به ره نه وه زور وریان بمه ره وه ران
تووشی دژواری ده بن. هندی جار زیره ک
بوون به باشتر ده زان نه وه بچن
هاره یه تی بکمن، ل به ره نه وه له میانی
هاره مه نیان بیزار ده بن، میانی زیره ک
بعد دای هاره یه تی میان له خوی
گه وره تردا ده گه ری. هندی جار ل به ره
زور پرس کردن به چه نه باز ناو ده برت.
ل به ره نه وه بهزوری له قوتا بخانه بکه دا
فیزده کری له گه نهاره زوو زیره کی د
نا گونجی. میانی زیره که نه شی دژواری خو
گونج اندی همی. له وانه یه به (بعین) ناو
ببریت و به جیا ازی و خرابی هه اسکوه وی
له گه نه بکریت. جاری واهیه به
شاره زانی یه کی که مده رو و برو وی
دزداری ده بیته وه جاری واش همیه وک
ری. لی گیرانی ده جو لیته وه.
ماموستایانی به دیقت تی بیت نه وه یان
کردو وه که میانی بیمهت پیوسته به
چاونکی تایه تی به وه سه بیری بکری و
نهر کی وای بدریتی که له گه نه توان کانیدا
ریک بیت که بهزوری چالاکی زیاتری
منان ده گریته وه. بیمهت که گه وره ده بیت
رنگه دژواری خوگونج اندی که میز بیت
چونکه همی له هه لبیار دنی کارو ژیان دا
زیاتر ده بیت.

Psychology
by

on Haller Gilmer
New York 1970

خراب کارکردنی کویره گلاند کان
ئه قلی Endocrine Glands نه گونجی ناته او وی له
دوا بیت بدهه مان شیوه شاره تی
کر و موسومه کان.

وا دانرا وه که له ولا ته یه کنگر ته وه کان دا
نریکه شمش ملیون میانی دوا که و تونو
هه بیه. زور بیان له خیزانی رو شنیزون زانی
کومه لایه تی و ثابوریان بمرزه. که میان زور
یا ته او وون و ته تو ازیت زور کم
یاره میان بدریت. راهینانی تایه تی
یاره میان زور کم و کم دوا که و تونو
ده دات. کاتی بایه خ ده دریت به و شتنه هی
که سیک نه شی فیزیکریت بیکات. نه ک
به و شتنه هی ناتوانی بیکات. زور بیه نه
که سانه نه تو ازیز راهینانی بع شیوه یه کی
به که لک و برهه مه هینه بیت.

The Mentally Gifted

له په ری IQ دا زور زیره ک
(۱۴۰-۱۲۰) وه بمه ره ور یا بیمهت
(زیاتر له ۱۴۰) هن. بیمه تان زور چاک
لی یان کوکراوه ته وه هندیکیان به دریانی
زیانیان له بیاد نه کراون. له میانیا بیمهت
له قوتا بخانه سه رکه و تونو، بواری
ثاره زووی زور فراوانه، خوی به زور
شته وه خمریک ده کات، زماره یه کی زیاتر
یاری ده کات و کتیب زیاتر ده خویتنه وه.
حجز ده که نه گه نهاره کانیان دا ناسانی
(شعی) بیت وه له و هر زش دا باشن.

به هر ره وه ران له رووی عاتیه وه له
خه لکی زیاتر گونجاون. به مانایه کی تر
به هر ره وه ران. بیچگه له یه که یه که یان.
حجز به سه رکه و تونو هه مه و لایه نی
ده که ن.

هر چوئی نه هندیکیان زوو بیزار ده بن و
نه نانه ت ره نگه له قوتا بخانه ش بکهون.
لیکو لیته وه کانی تیرمان Terman نه و

نین. هه رچوئی نه باش وایه دوا که و تی
ئه قلی Mental Retardation به را دهی
ته مه نیئه قلی ده بیزین. دوا که و تی زور
کم له نیوان ۱۲-۸ ساله ته مه نه قلیدایه.

دوا که و تی کم ۶-۸. زور دوا که و تونو
ته مه نیئه قلی ۳-۶ ساله وه ته او و
دوا که و تونو ته مه نیئه قلی ۳ ساله وه به
دریانی زانی هر وا ده میتنه وه. زور
دوا که و تونو به گه مه ده گه مه تو ازی
ده جو لیته وه به ده گه مه تو ازی قسه کردن و
به ده سهت هینانی مه هاره تی ساده هیه.
نه وانه هی زور کم دوا که و تونو ره نگه
تو ازی چوار تا شهش سالی قوتا بخانه ته او و
بکمن، بتوان خوین و خوینه وه وه به
راهینانی گونجاوه له ده ره و بیکی باش دا
ره نگه بتوان خویان بیت. ل به ره نه وه
تاقیکردن وه کانی زیره کی زیاتر بایه خ نه ده
به هوکاری قسه بی Berbal Factors پیاو
نه تو ازی بزانی بچی هندی دوا که و تونو
دوا که و تونو ده ره که مه وک له
راسی بیان.

تاقیکردن وه بکه که زور به کار
ده هیزی و بایه خ به زیره کی کومه لایه و
پیشه بی ده دات تاقیکردن وه (Social
Maturation Scale) که خراوه ته زور
بایه ته وه پیشانی ده دات که ته مه نی
کومه لایه وه دوا که و تونه کی عه قلی به گشته
زیانه له نه مه نیئه عه قلی بوزور کم و کم
دوا که و تونو ته مه کومه لایه تی له نیوان ۱۰
- ۱۶ بیان دایه ته نه لی کومه لایه ور
دوا که و تونو ۹-۴ سالو هی ته او و
دوا که و تونو له خوار چواره وه.

دوا که و تون دوو هوی هه بیه. نه شی
به هوی ناته او وی زگاکی یه و بیت.
باله وانه یه له بیتی کاتی له دایک بیون
گه شه نه کردن میشک به هوی زه هراوی
بوونی دایکه وه به له کاتی سک پریدا.